

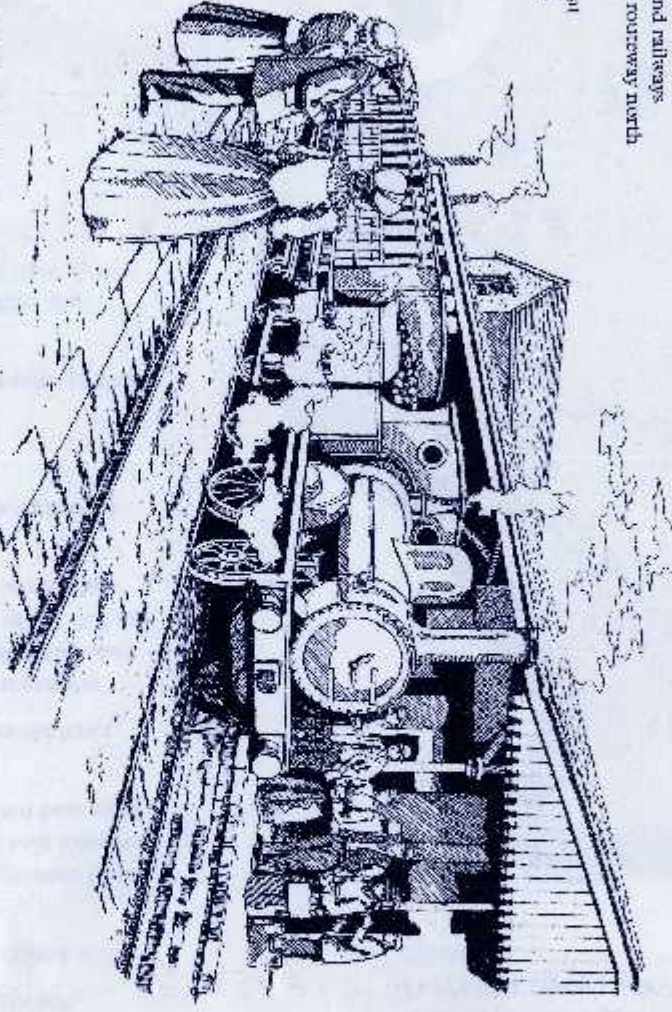
FACTFILE / FFEIL FETHNAU

Around 1178 the legendary Welsh Chieftain Ilor Bach led a group of men of Senegontydd into Cardiff Castle kidnapping William Fitzconar, Lord of Glamorgan, his wife and son until his stolen land was returned to him with interest as compensation for the wrongdoing.

Plant Cemetery was opened in 1849 to cope with the burial of large numbers of cholera epidemic victims.

Brecon Mountain Railway run steam trains on a narrow gauge line between Pont and Fforestfach following part of the old route of the Brecon and Merthyr railway which was in operation from the 1860's to the 1960's.

John Leland 1506 - 1552 "Morlais's castle stands in a good valley for corn and grass"

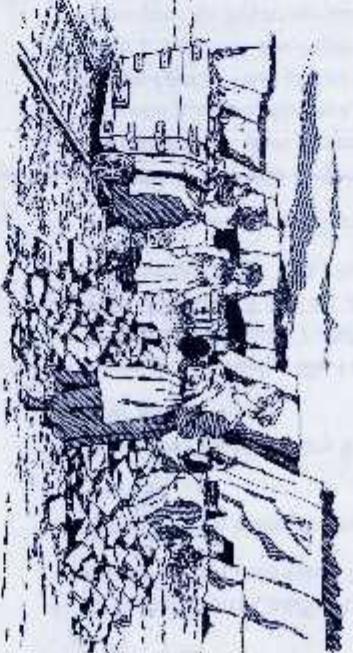

John Leland 1506 - 1552 "Morlais's castle stands in a good valley for corn and grass"

For 1158 anniversary of pennech Ilor Bach gwyn o ddyddio'n o Senegontydd i Garsell Caerdydd gan yrno William Fitzconar, Arlywydd Morgannwg, ei wraig a'i fab. Datwyd hwy tan i ddi Ilor Bach a oedd wedi ei ddwyn gael ei ddychwelyd fddo, gada hwy fel awen am yr achlywrt.

Agorwyd Mywent y Pant ym 1849 i ddellio o'r mifer fawr o bobol a fu farw yn y plis colera.

Mae Rheilffordd Bryntau Bannau Brycheiniog yn rhedeg trawsgaogert ar hyd llinell gul thwyg y Pant a Pontsticill, gan ddilyn rhan o'r hen reilffordd o Aberhonddu i Fferthyr a oedd yn gweithio o'r 1860au tan y 1960au.

Girls loading trains with limestone for transport to Merthyr's blastworks via the Morlais stonecree.

Masoched yn llyngwio cwlch i'r brynau i'r glado i'r Gwestyfydd Hacarn ar hyd Fforestfach Morlais.

Mae ym Morlais mifer fawr o hen drantffordd a rheilffordd oherwydd ei cwestyfydd strategol hamerdyddol, fel llywybr tua'r gogledd a'r ffinch foch yno ddigon o galch.

Mae calch, mwyn haearn a glo i'w gweld ar yr wynech yn yr ardal hon. Koedd y cymuned iungrow hynnw yn gyntref i decon Anthony Bacon, y Meistr Haearn cyntaf, i'r ardal. Ddechrau'r trantffordd ym Morlais i glado'r dehydriadau hyn i Weithfeydd Dur Dowlais, Penydarren a Fforestfach. Mae'r silpwr carreg a phoen a cchwyddid i gornal cledrau'r trantffordd i'w gweld o hyd.

MORLAIS

MORLAIS TRAIL

Mae i Fferthyr lunnas hir oherwydd ei safle strategol, Koedd ym ym gauer yr Oes yr Haearn ac yn ddweddarddech coedd ar ym gogleddidig ag Ilor Bach.

Codwyd Castell Morlais yn y 1280au gan Gilbert de Clare, Arlywydd Morgannwg. Mae nawr wedi ddatfello. Amheliad ym unig o'r muniau o'r lloes sydd i'w gweld ar yr awen, o'r bod claddfa o dan y dddear yn dd yn gyfan. C'ychair Arlywydd Humphrey De Bohun fod y Castell wedi ei godi ar ei ddi. Accosodd yr awen i'w fawr Fferthyr Maes y'r Ffactor (gweler Llywybr Sant Gwynno - Y Ffactor).

MORLAIS TRAIL

MORLAIS

MORLAIS

THIS LEAFLET IS ONE OF A SERIES OF 10 HISTORICAL WALK LEAFLETS IN THE MERTHYR COUNTY BOROUGH.

MAE'R DAFLEN HON YN LN O GYFRES O 10 O DAFLENNI AR DEITHIAL CERDDI IANESYDDOL YM MWRDEISTREF SIROL MERTHYR.

Further historical information may be found from:
Gellir cael rhagor o wybodaeth fanceyddol o:

- Libraries Merthyr Tydfil 01685 72057
- Llyfrgelloedd Dowlais 01685 72051
- Treharris 01443 410517

- Museum Amgueddfa Castell Cyfarthfa
- Societies Merthyr Tydfil Historical Society
- Cymdeithas Hanesyddol Merthyr Tudfal Mr. T.D. Hellely, 52 Chester Close, Heolgarth, Merthyr Tydfil, CF48 1SW.

(Produced a series of Merthyr Historicals Voluines also available in Shrewsbury.)
(Wedi cyhyroddu cyfres o Gyfrolau Hanes Merthyr Tudfal yn ym gauer ym mewn dyffwrdd.)

Merthyr Tydfil & District Naturalists Society
Cymdeithas Naturddwyr Merthyr Tudfal a'r Cylch
(Produced a series of books on the geology, social, natural history of the area available in Shrewsbury.)
(Wedi cyhyroddu cyfres o lyfrau ar hanes ddaurwrol, cymdeithasol, naturddwyr ar ardal, Tudal ar fawr mewn dyffwrdd.)

This project has been sponsored by Noddwyd y cydlyn hwn gan

Produced by / Cynhyroddwyd gan
Brecon Mountain Railway & District Naturalists Society
Brynau Bannau Merthyr Tydfil
Historical Trails Society
Penydarren Centre
Merthyr Tydfil CF48 1AG

CHILDREN / PLANT:

One hundred people were not allowed to travel from work and play to much easier to travel from town to town. Trains made it quick, cheap and easy to travel from town to town.

Daytrips or annual Sunday School outings on these trains were special events.

Children from Merthyr Tydfil would have taken a picnic out with them and travelled to Morlais or further along the railway line to the reservoirs. Some children may have taken a boat ride, gone to a fair or joined in competitions such as tug of war and running races. A pig's bladder full of air may have been used to play "football" because leather footballs would have been very rare and expensive.

Gan mlynedd yn ol, ni fyddai neb bron yn cael gwyliau o'r awen, a oedd ganddyn nhw ddim llawer o amnion deys ben i ddithio ymhell. Koedd trawau yn golygu ei bod yn gyflym, yn rhad ac yn hawdd teithio o'r tref i gein gwlad.

Koedd teithiau dydd neu driphaw Ysgol Sul Blynyddol ar yr trawau hyn yn ddwyddolau arbennig.

Fyddai plant o Fferthyr Tudfal yn mynd a phienic gyda nhw ac yn teithio i Fforlas neu ymhelliach ar hyd y rheilffordd ar y crouddi ddr. Byddai rhai plant, hwyach, yn traw allan ar gwch, yn mynd i fair neu'n ymuno mewn cystadlathau fel minn rheff neu rdded rassy. Gallent fod wedi deffnyddio pliedren modyn i chwarae "pel-droed" oherwydd byddai pell-pel-droed o ledr yn brin ac yn ddreud iawn.

MORLAIS TRAIL

MORLAIS

Distance: 3 miles (5km) Time: 2 hrs.

The trail starts at Pant Cadfor Inn.

Pellter: 3 milltir (5km) Amser: 2 awr
Mae'r llwybr yn dechrau wrth Dafarn Pant Cadfor.

- Exit the Pant Cadfor Inn turn right and then left up the lane to Morlais Castle Golf Club.
- Continue along entrance road around to the left.
- Continue ahead onto track, following fence and wall boundary.
- After crossing fence line into golf course grounds bear left away from club house. (Beware of golf balls when in grounds and give way to golfers playing). Then bear right past the stone cairn.
- Turn right on to narrow path alongside an old fence.
- Cross the Fairway in front of you and then exit the Golf Course via a stile. (For castle ruins follow boundary fence up to the right along rough track to top of hill. NB no public or permissive path. Retrace your steps to rejoin the main Trail.). Continue down to road.
- Turn right onto road, take next right onto wide track (Old Tramroad).
- Take lower left of two parallel paths.
- At the entrance to the quarry continue up steps to your right. Turn left at top of steps.
- Continue along track to main road turn right and return to the Pant Cadfor Inn. (Beware of cars, short section of road without pavement).

- O Dafarn Pont Cadfor, trowch i'r dde yna i'r chwith i fyny'r lôn at Glwb Golf Castell Morlais.
- Bwch yn eich blaen ar hyd y ffordd fynediad tua'r chwith.
- Ewch yn eich blaen at y llwybr, dilynwch y ffens a'r mur terfyn.
- Ar ôl croesi llinell y ffin i mewn i dir cwrs golf, trowch i'r chwith i ffordd o'r clwb. (Byddwch yn ofalus o bell golf pan fyddwch ar y tir, a phheidwch â tharfu ar chwaraewyr golf). Yna ymlaen at y garnedd.
- Trowch i'r dde ar hyd llwybr cul wrth ymyl hen ffens.
- Croswch y Ffordd Deg o'ch blaen ac yna allan o'r Cwrs Golf dros y gantfa. (I weld atfaision y castell, dilynwch y ffens dechreu i fyny i'r dde ar hyd llwybr gornu i ben y rhise. DS dim llwybr cyhoeddus na llwybr agoriadur. Ewch yn eich ôl i ddyrchwylid i'r Prif Lwybr). Ewch i lawr i'r ffordd.
- Trowch i'r dde i mewn i'r ffordd, yna'r nesaf ar y dde i lwybr llydan (yr Hen Dramfordd).
- Cymerwch y llwybr isaf ar y chwith o'r ddau lwybr.
- Wrth y fynedfa i'r chwarel, ewch i fyny'r grisiau ar y dde. Trowch i'r chwith ar ben y grisiau.
- Ewch ar hyd y llwybr at ffordd fawr, trowch i'r dde ac yn ôl at Dafarn Pont Cadfor. (Byddwch yn ofalus a gwir, gan fod rhan fer o'r ffordd heb bumed).

Notes:

- Distances and times are approximate and do not include stops.
- When suitable the terrain surfaces may be wet and muddy.
- Maps are not to scale and routes are not watermarked.
- Use this trail with care, being aware that the forestry land and other areas are working environments.

Notitia:

- Distances a'r amserau a'r amserau ac nid ydynt yn cynnwys ymroddion.
- Os ydych chi chi'n mynd i'r wyneb, gall y tir fod yn eiddo a ffordd.
- Nid ydynt mapiau ar gaddiau'r llwybrau wedi eu marcio.
- Defnyddiwch y llwybr yn ofalus, a chofiwch fod y de coddwch a'r ardalau eraill yn gweithredu.

There are many interesting historical features along the trail, some of which have information plaques attached to them.

There are many interesting historical features along the trail, some of which have information plaques attached to them.